

İbadet Neden Affa Muhtaçtır?

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا

Rabbini hamd ile tesbih et ve O'ndan bağışlanma dile.

Nasr Suresi: 3

Kur'ân'da Nasr Suresi'nde geçen "tesbih, hamd ve istiğfar" sıralamasını tefsir ederken Fahreddin Razi şöyle der:

Bunda, kuldand sudur eden teşbih ve hamdin, Allah'ın celal ve izzeti ile karşılaştırıldığında günah haline dönüştüğüne, binaenaleyh, bundan istiğfarda bulunmanın da vacib olduğuna bir tenbih ve dikkat çekme vardır.

Râzî'nin bu cevabı, kulluk edebinin en ince ve en sarsıcı boyutunu ortaya koyar. Ona göre kuldand sadır olan tesbih ve hamd, her ne kadar ibadet olsa da, Allah'ın celâl ve izzetiyle kıyaslandığında tam anlamıyla yeterli değildir.

İnsan ne kadar "Sübhânallah" derse desin, ne kadar hamd ederse etsin, bu ifadeler Allah'ın sonsuz kemalini kuşatamaz. Bu yüzden yapılan tesbih ve hamd, kendi içinde bir eksiklik barındırır.

Râzî bu noktada çok ileri bir inceliğe işaret eder: Bu eksiklik, bir yönüyle kusur sayılır. İşte tam da bu sebeple, tesbih ve hamdden sonra istiğfarın gelmesi, bir edep dersidir.

Yani kul adeta şöyle der: "Ya Rabbi, seni layıkıyla tesbih edemedim, sana hakkıyla hamd edemedim; bundan dolayı beni affet." Bu anlayış, ibadeti bir gurur vesilesi olmaktan çıkarır, tam aksine bir mahviyet ve acziyet şuuruna dönüştürür. Hakiki ihlâs da tam burada doğar.

Hz. Semure'nin rivayet ettiği üzere, Peygamber Efendimiz (s.a.v) namazı kıldırıktan sonra yüzünü cemaate dönerdi. Ardından üç defa "Estağfirullah" veya "Estağfirullah el-azîm ellezî lâ ilâhe illâ hüvel hayyel kayyûme ve etûbu ileyh" derdi.

Bu uygulamanın dayanağı, Sevban'dan rivayet edilen hadistir:

Peygamber Efendimiz (s.a.v), namazını bitirince üç kere “Estağfirullah” der, ardından şöyle niyaz ederdi: “Allahümme entes selâm ve minkes selâm, tebarekte yâ zel celâli vel ikram.” Yani: “Allah’ım! Sen selâmsın, her türlü noksandan uzaksın. Selâmet ancak Sendendir. Ey celâl ve ikram sahibi olan Rabbim, Sen ne yücesin!”

Bu hadisi Ahmed, Nesei ve Ebu Dâvud rivayet etmişlerdir.

Namaz, kulluğun zirvesidir. İnsan Allah’a yönelmiş, kıyam, rükû ve secde ile en yüksek ibadeti yapmıştır. Fakat buna rağmen, namazın hemen ardından istiğfar gelir. **Neden? Çünkü kul, ne kadar güzel kılmış olursa olsun, o namazın Allah’a layık olmadığını bilir.**

“Ne yaparsam yapayım, Sana layık ibadet edemedim.”

Bu yüzden istiğfar, günahkârların değil sadece; ibadet edenlerin de dilinden düşmez. Hatta en çok ibadet edenler en çok istiğfar edenlerdir. Çünkü onlar Allah’ın azametini daha iyi gördükleri için, kendi ibadetlerinin ne kadar eksik kaldığını daha derinden hissederler.

Böylece namazdan sonraki üç defa “Estağfirullah” demek, sadece bir zikir değil; bir şuurdur. Kul adeta şöyle der: **“Ya Rabbi, huzurunda durdum ama hakkını veremedim. Secde ettim ama Sana layık olamadı. Affet beni...”**

Bu hakikat sadece bir âlimin yorumu değil, bizzat Peygamber Efendimizin (s.a.v) diliyle de ifade edilmiştir. Resûlullah (s.a.v) bir duasında şöyle buyurur:

اللَّهُمَّ لَا أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ، أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ

“Allah’ım! Sana hakkıyla sena edemem; Sen, Kendini nasıl övdüysen öylesin.”

İşte bu dua, Râzî’nin söylediği hakikatin en özlü ifadesidir. İnsan ne kadar hamd ederse etsin, ne kadar tesbih ederse etsin dil söyler ama hakikat eksik kalır. Bu yüzden Peygamber Efendimiz (s.a.v), kulluğun zirvesinde bile aczini ilan ediyor.

Ebu Bekir Verrak der ki: “Her namazdan sonra haya ederim... Sanki büyük bir günah işlemiş

gibi utanırım.” Çünkü onlar bilir ki: İbadet ne kadar güzel görünse de, Allah’ın şanına layık olmaktan uzaktır.

Ey nefsim. Sen namazı çat pat kılıp kalkıyorsun, sonra da “Ben namazımı kıldım” diyorsun. Kime karşı kıldın o namazı? Sen âlemlerin Rabbi’nin huzuruna çıktın; ama aklın başka yerde, kalbin dağınık, rükû acele, secde yarım, dil okuyor ama kalp susuyor.

Sonra da “görevimi yaptım” diyorsun. Hayır... yaptığın şey sadece şekil; ruh yok, huzur yok, farkındalık yok. Asıl tehlike ise burada başlıyor: Böyle bir namazdan sonra istiğfar etmek yerine kendini tamamlanmış zannediyorsun.

Halbuki gerçek kul, “**Ya Rabbi... huzuruna çıktım ama layık olamadım**” der; nefis ise “Ben yaptım” diye kendini beğenir. Peygamber Efendimiz (s.a.v) namazdan sonra üç defa “Estağfirullah” diyerek bize şunu öğretir: “Bu sana layık olmadı.” Sen ise “oldu, bitti” diyorsun.

İşte fark burada. Namazdan sonra istiğfar etmek sadece günahlar için değil, kıldığın namazın eksikliği içindir. Gerçek kulluk, ibadet ettikçe büyümek değil; ibadet ettikçe küçülmektir. O yüzden namazdan sonra şöyle demeyi öğren: “Ya Rabbi... ben bunu Sana layık kılamadım. Ama Sen lütfunla kabul et.” İşte o zaman namaz gerçekten namaz olur.